

סלימאן עם אשתו פיהאם ובנותיו סאוסן, סוהה ומיידה
השכנים היהודיים לא מתייחסים אלי כאל ערבי

של הערבים אני חושב שיותר קל לערבים לוותר, אחרי שהם הרגישו שהכבוד שלהם חוזר אליהם, שהם כבר לא כלי שמשחקים בו בין המדינות — פעם ירדן, פעם סוריה, פעם מצרים, פעם ישראל. הם מרגישים שהם גוף חי, שחושבים על עצמם ובשכיל עצמם, והם כוח שיכול להחליט. ואני חושב ששלוש עם אנשים שהם לא מושפלים הוא שלום יותר יציב מאשר לעשות שלום עם אנשים מדוכאים.

אתה חושב שאי-אפשר להחזיר את המצב לקדמותו?

לעולם לא. אין סיכוי שיחזור. בעצם שום דבר אי-אפשר להחזיר לקדמותו. אבל כאן המצב השני תנה ממש מהקצה לקצה.

זה טוב?

אני חושב שהמצב עכשיו הוא מצב נורמלי. אני לא מדבר על מצב של ירי ווריקט-אבנים, אבל על מצב שיש שני עמים ששניהם נלחמים בשביל להכתיח את העתיד שלהם. זה מצב נורמלי. והעם הפלסטיני מכיר יותר מבעבר שיש עם ישראלי שצריך לדבר איתו. והעם הישראלי מכיר שיש עם פלסטיני. היו מצבים שהפלסטינים חשבו שהיהודים הם לא עם וגם היהודים חשבו שהפלסטינים הם לא עם. היום זה מצב של אמת, שכל אחד מכיר אותה ומתייחס אליה.

ואיך נראה לך הפיתרון?

היום הפיתרון הוא פשוט. פעם חשבתי שאפי שר ששני עמים יהיו באותה מדינה. אבל אני חושב שהעולם עדיין לא הגיע לעידן הזה. אני חושב שגם בעבר לא היה עידן כזה. תמיד היו

מבחינה חברתית יותר קל לי לחיות כאן, יש יותר פרטיות במגורים בשכונה אירופית.

יכולת בעצם לגור גם בבית-החני נא, שכונה ערבית שנמצאת כמה מאות מטרים מבאן.

חשכתי פעם לגור שם, אבל כסוף העדפתי לגור כאן.

ואיך קיבלו אתכם השכנים?

בתחלה בעל-הבית לא השכיר לנו את הדירה לפני שהתייעץ עם ועד-הבית, ורק אחרי שקיבל את הסכמת הוועד חתם איתנו על החוזה.

היו מתנגדים?

לא, אף אחד. לפני שבאתי לגור פה, כמעט חתמתי על חוזה בדירה אחרת, אבל זה נפל כשנודע להם שאנחנו ערבים. אבל אני לא כליכך התרגותי, כאילו הבנתי. לא כעסתי אישית על האנשים, אבל הבעייה קיימת.

ואיך היחסים עם השכנים?

טובים מאוד. אין לי תלונה בכלל, ממש בסדר, יחס רגיל ונורמלי. לא מתייחסים אלי כאל ערבי ואני לא מתייחס אליהם כאל יהודים. יש שכן שאני ביחסים קרובים איתו והוא מבקר אותנו ואנחנו אותם, ויש כאלה שלא.

אתה לא מרגיש שונה בשכונה?

לא, בכלל לא. אולי יש כאלה שחושבים שאני שונה, גם אם אני שונה, אני לא שונה לטובה, או לרעה. אבל זה לא מפריע לי לנהל את החיים שלי.

ובשקורה משהו בשכונה, למשל כששרפו פה מכוניות?

לא היה כלום, לא היתה שום תגובה. היחסים לא מושפעים מתגודות כאלה.

ובאוניברסיטה?

באמת שאף פעם לא הרגשתי יחס לא טוב. לא במוכירות-החוג, לא בפקולטה, לא אצל הדיקן, לא אצל המרצים, לא מהמתרגלים, וגם לא מהסטודנטים. יש כאלה שדיברתי איתם על פוליטיקה והם יודעים שיש לי דעות שונות משלהם, אבל זה בכלל לא השפיע על היחסים האישיים בין בני-אדם. ותמיד היו לי חברים טובים מאוד בין הסטודנטים ותמיד ביקרו אותי וביקרתני אותם.

אז מה בכל זאת שונה?

אנשים מחפשים את השונה, חושבים שצריך להיות שונה. אני אישית לא הרגשתי שום דבר שונה.

אני לא מתייחס ליהודים בתור יהודים ולע"רבים בתור ערבים. וזו גם התגובה שאני מקבל, שלא מתייחסים אלי בצורה שונה. למרות שנתקלתי באנשים שיש להם דעות קדומות על הערבים, אבל אני לא מתייחס לזה. אני מתייחס אליהם יותר ברחמנות מאשר בנקמנות, לאלה שסתם שונאים וסתם רוצים להרגיש הברלים.

המצב של האינתיפאדה, של ההתקוממות, שינה אצלך משהו?

ברור ששינה. הייתי מעריץ להגיע למצב של התפכחות בלי הרוגים ובלי פצועים. חבל שהערבים היו חייבים לקום ולהתקומם כדי שאנשים ישמעו וירגישו את המצוקה שלהם. הליכוד רוצה שהצבא ידכא את האינתיפאדה ורק אחריכך לשבת ולדבר. אבל הצבא ריכא במשך 20 שנה ולא ישבו ודיברו, והכל שלא דיברו קורם.

ועכשיו זה מאוחר לדבר?

לא, אני חושב שלמרות הכל באינתיפאדה יש כמה פלוסים. דבר אחד הוא שאנשים עכשיו חושבים יותר שצריך לדבר. ומי שתמיד חשב שצריך לדבר, יש לו עכשיו הוכחה ביד. ומהצד

אז היה צבא נגד צבא. היום זה אורחים, אורחים מכל הגילים, מכל השכבות. היום אנחנו גם אחרי לבנון.

כמה זה משנה?

אנשים יותר מפוכחים. נזהרים שלא ליפול באותן טעויות. מספיק שיש השוואה בין הגדה לבין לבנון, ואנשים לא רוצים להסתבך בגדה כמו בלבנון. כשהיתה המלחמה בלבנון אמרו שצריך לצאת משם כמה שיותר מהר, וזה השפיע.

אבל באופן אישי אצלך, אז היתה לך מישפחה בבירות, שני אחים שלך, מה ההבדל בין ההרגשה שלך היום להרגשה שלך אז?

אני מנסה לזכור את התחושה ההיא, מנסה לזכור איך הרגשתי. אז דאגתי יותר, אבל גם עכשיו אני מעורב. אני דואג כשאני מסתובב בעיר העתיקה, אני לא יכול לנסוע לרמאללה.

למה?

כי זורקים אבנים. וכבר קרה שורקו עלינו אבנים, בעבר, לא בתקופה האחרונה. ואז ירדתי מהאוטו וצעקתי שאני ערבי, אז הפסיקו. ומצד שני אם אני ערבי אני יותר בסכנה.

כמה?

מהחיליים. חייל משוגע יכול לירות באוויר כשאני במיקרה באוויר. זה סכנה משני הכיוונים.

יש לך מישפחה בשטחים הכבדי שים?

לא.

יש לך חברים שם?

לא חברים ממש, חברים על בסיס עיסוקי, קליינטים שקנו כל השנים מהמיפעל שלנו.

והם מומשיכים לקנות?

לא, עכשיו הכל סגור שם.

זה קשה?

זה מסובך בצורה כזאת שאף אחד לא יודע מה יהיה, מה הפיתרון. גם הערבים וגם היהודים לא יודעים איך לצאת מהמצב. גם היהודים שרוצים לצאת מהגדה לא כליכך בטוחים שאחריכך יבוא מצב של רגיעה, מצב נורמלי. וגם הערבים לא יודעים מה יהיה אחרי שישאל תצא. העתיד לא ברור לכולם וזה מקשה.

האוניברסיטה העברית שעל הר-הצופים. בסח'נו יש לו בית של ממש בן שלוש קומות.

הוא גר שם כבר שלוש שנים, מאז התחיל את לימודיו, ביחד עם אשתו סיהאם ובנו

„גם אם תקום מדינה פלסטינית, אני אמשך לגור בסח'ין“

תיהם סאוסן (שושנה) בת 7, סוהה (שם של כוכב בת 6, ומיידה (תנועת ענפי העצים) בת ה-4.

סיהאם, אחות במיקצועה, עבדה עד לפני זמן קצר בבית-החולים הדסה שעל הר-הצופים.

הבנות לומדות בבית-ספר אמריקאי ה' נמצא בשכונה ערבית סמוכה, שבו הערבית היא שפה שניה והאנגלית שפה ראשונה. הן מדברות בבית-הספר באנגלית, בבית בערבית ועם הילדים האחרים בשכונה בערבית.

כמו רבים מן הערבים הישראלים, גם סלימאן מודאג מאוד מהמצב, וכמו רבים אחרים גם הוא מלאה את מוחו במחשבות מה אפשר לעשות, ובמה הוא יכול לתרום.

בינתיים הוא מתכוון להתגייס ברצינות לטובת העסברה. הוא רוצה להוציא לאור ירחון בעברית, שבו יביעו ערבים מישראל ומן השטחים הכבושים את דעתם על ה' מצב. ירחון שיהיה מופנה ליהודים הישראליים. הוא חושב שהיהודים בישראל אינם מכירים כלל את הערבים ואת דעותיהם. הוא מאמין שחשוב להביא את הדברים לקהל גדול ככל האפשר, כולל את דעותיהם של הערבים הקיצוניים מצד אחד, ושל

סלימאן (מימין) ואחיו נימר, עימאד וג'יבראן
החוק מרשה לי להיפגש עם אחים שהם באש'ף

למה באת לגור בירושלים?

רציתי ללמוד באוניברסיטה וכאני ולמדתי. זו היתה התוכנית וביצעתי אותה.

ואתה גר בשכונה יהודית.

כן, מה רע בזה?

זה נעשה בכוונה?

כן, זה בכוונה. היו כמה סיבות. קודם כל זה קרוב לאוניברסיטה, קרוב לבית-החולים שבו אשתי עבדה, זה קרוב לבית-הספר של הבנות.

המתונים מן הצד השני. הוא בטוח שהבנה כזו תתרום תרומה גדולה לתהליך השלום.

אתה יכול להשוות, מבחינת ההרגשה האישית שלך, את התקופה הנוכחית לתקופת מילחמת-הלבנון?

אז היתה תקופה קשה מאוד. גם היום המצב דומה, אבל האנשים אינם דומים.

כמה הם שונים?

„האינתיפאדה החזירה לערבים את הכבוד, ושלום עם אנשים לא מושפלים יותר יציב משלום עם מדוכאים“

מדינות על בסיס רתי, ובתקופה האחרונה על בסיס לאומי. ויש שוני בין הערבים והיהודים, גם מבחינה דתית וגם מבחינה לאומית, וכל אחד מרגיש שיותר נוח לו לחיות בנפרד.

זאת ואומרת שאתה מדבר על פיתרון של שתי מדינות?

אני חושב שהיום הפיתרון הטוב ביותר והחסד כוני ביותר מבחינת קורבנות זה הפיתרון של שתי מדינות. אני מאמין שהקירבה מבחינת שטח, מבחינת שפות, תביא לשיתוף-פעולה בין שתי המדינות האלה. ואני חושב שזה יתחיל על בסיס כלכלי. אבל היום יש רצון של שני העמים שלכל אחד תהיה מיסגרת.

אבל פה, בין שני הגורמים ש' הזכרת, יש גורם נוסף, שהוא הערבים בישראל.

לערבים של ישראל יש היום בעיות יותר על בסיס של רמת-חיים, כלכלה, שיוויון-זכויות ואד-מות, יותר מבעיות של מדינה משלהם.

ואם תקום מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת-עזה, אתה תלך ל' גור שם?

לא, אני לא אלך לגור שם. חשוב לי לגור במדינה דמוקרטית.

ישם לא תהיה מדינה דמוקרטית?

אני חושב שמדינה פלסטינית תהיה מדינה